

Trender och traditioner i etnologiämnet i Åbo under de gångna hundra åren

I en välmatad antologi om hur ämnet har formats i en kollektiv livsberättelse har Fredrik Nilsson och Anna Maria Åström¹ visat hur den nordiska etnologin vid Åbo akademi vuxit fram och utvecklats, men också förändrats till den samtidsetnologi som idag präglar ämnet. Kvar finns dock också en tydlig kulturhistorisk inriktning, baserad på traditionsmaterial ur arkiven. Den har stärkts under den nuvarande professorn Fredrik Nilsson.

De båda redaktörerna, som också är de två senaste professorerna i ämnet, har författat en betydande del av texten. Därutöver bidrar inte mindre än 12 forskare från Åbo med artiklar i antologin. Dessutom har chefen för Svenska litteratursällskapets samlingar i Vasa bidragit med sin minnesbild av fältarbetets betydelse för identiteten som etnolog.

Nilsson har författat flera viktiga avsnitt om ämnesutveckling såväl som skärningspunkter mellan etnologi och folkloristik. Det är tänkvärd läsning, vars alla turer och diskussioner dock bara helt kort kan omnämnas här.

År 1922 installerades Gabriel Nikander som den första professorn i ämnet, då benämnd nordisk kulturhistoria och folkloristik och fem år senare etablerades institutet för nordisk etnologi. Redan från början har ämnet haft en bred samverkan med andra ämnen som folkloristik, sociologi och historia. Folkloristiken och historieämnet har utvecklat sin syn på etnologin i särskilda artiklar i den här boken liksom etnologiämnet vid det andra universitetet i Åbo. Särskilt intressant är de båda historikerna Nils Erik Villstrands och Ann-Catrin Östmans artikel om hur olika ämnen kan uppfattas

1 Fredrik Nilsson & Anna Maria Åström (red.), *Nordisk etnologi 1921–2021. Ett ämne i rörelse*. Åbo akademi 2021. 447s.

som nationsbärande då en ny nationalstat bildas. Ämnen som historia och etnologi blir viktiga i sådana sammanhang.

Helmer Tegengren kom att utveckla Folkkultursarkivet, som inrättades 1937 (numera benämnt Kulturvetenskapliga arkivet Cultura). Han tog över som professor 1952 och drev under 1950- och 1960-talen frågelistor och fältarbeten vidare vid arkivet.

När Nils Storå tagit över i början av 1970-talet bytte professuren namn till nordisk etnologi, men hade länge kvar även ansvaret för folkloristiken. Först 1987 skildes ämnena åt. Storå redogör i en av artiklarna för de fem etnologier, som han menar präglat ämnet under 1900-talet. De är den antikvariska, med anknytning till museologi och arkeologi, den språkliga som framhöll det svenska i den materiella folkkulturen samt den regionala, som ägnade sig åt etnografiska Ortsbeskrivningar. Sist men inte minst diskuterar han den kulturhistoriska och den antropologiska etnologin, som präglat var sin del av 1900-talet.

Anna-Maria Åström, som innehade professuren mellan åren 1999 och 2015, visar främst hur den svenska etnologin utvecklades i Finland under senare delen av 1900-talet. Då sker en omorientering mot samtidsdokumentation, vilket får till följd att man ser kultur som process och får nya teoretiska insikter. Fältarbetena blir mer problemorienterade även om fokus ännu ligger på det materiella livet. Det produktiva 1990-talet beskriver hon som särskilt nyorienterande med stor påverkan från den svenska etnologin. Det är också nu som Åström själv utvecklar nya studier i urban kultur, stadslivet och dess minnen. Urbanforskningen såväl som herrgårdsforskningen, som så tydligt förknippas med henne själv, har fått två egna artiklar i boken. En ny trend från 1990-talet är att etnicitetsforskningen tagit en ny riktning. Åström ger också en kort genomgång av undervisning och avhandlingar under 2000-talet, vilket ger vid handen att det nu utvecklas studier i kulturarv, historiebruk och ritualer. De har både ett samtida och ett historiskt perspektiv.

Ett intressant avsnitt i boken redogör för etnologistiken. De två kompletterande ämnena folkloristik och etnologi, där åtskillnaden stått mellan det immateriella och det materiella kulturarvet kom på ett avgörande sätt att återförenas i en gemensam kandidatutbildning i kulturanalys 2017. En ny kulturanalytisk miljö är i vardande och dess framtid beroende av om man både kan arbeta mot en gemensam vision och bibehålla de båda ämnenas särart.

Avslutningsvis reflekterar Nilsson över hur ett ämne tar form i konstant rörelse i trender där de kulturteoretiska metoderna och teorierna förändras, men där också traditioner som det historiska perspektivets och fältarbetets betydelse lever kvar sedan ämnets början.

En kort recension, som denna, kan inte ge en rättvisande genomgång av den här digra antologin utan bara mana till läsning då den inte bara ger värdefulla perspektiv på vad som hänt inom etnologin i Åbo utan också utblickar över hur den utvecklats i övriga Norden.

Birgitta Svensson